

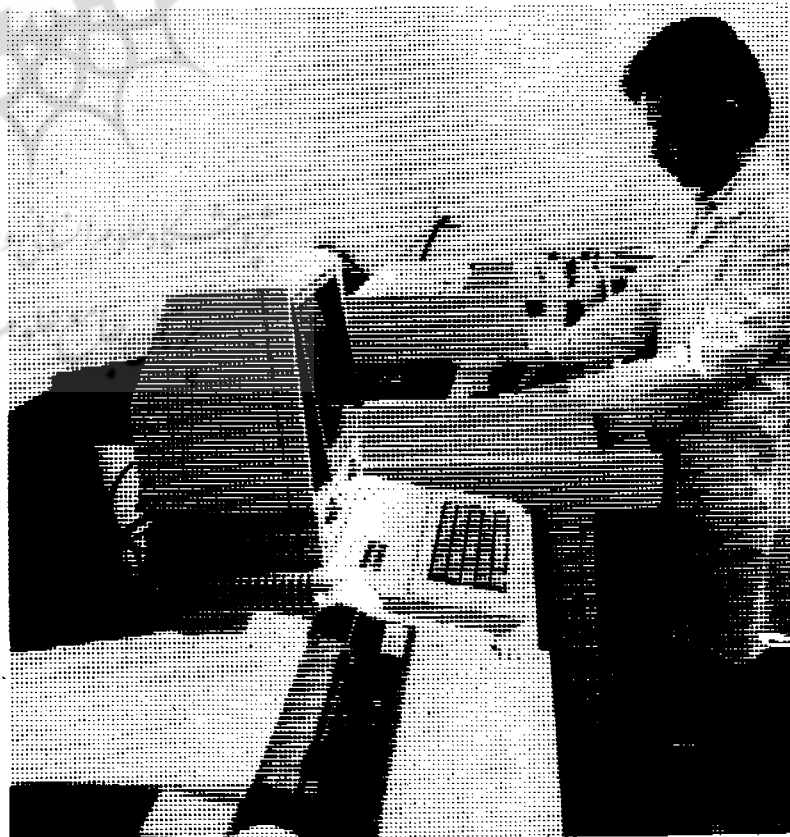


# نیازهای آموزشی پایه و همکاری برای ایجاد شبکه اطلاع‌رسانی در جهان اسلام\*

م.آ. ه. عیدی  
ترجمه علی اصغر شیری

## مقدمه

جهان در آستانه غلبه فرهنگ ارتباطات و شناخت اطلاعات به عنوان تنها منبع قدرت و بقا همراه با رقابت جدی استعدادها وارد قرن بیست و یکم می‌شود. توسعه، ترقی و اطلاعات به صورت واژه‌های مترادف درمی‌آیند. جوامعی که از لحاظ اطلاعات غنی‌اند پیشرفت می‌کنند و جوامعی که دچار فقر اطلاعاتی‌اند به سختی در سطح نازل به حیات خود ادامه می‌دهند. این روند به گونه‌ی نوینی از امپریالیسم — یعنی امپریالیسم اطلاعاتی — می‌انجامد. سلطه اطلاعاتی به مراتب خطرناک‌تر از سلطه سیاسی است. جوامعی که خود را آزاد می‌پندارند غافل از آنند که محکومند آن‌گونه بیان‌دیندند که مطلوب امپریالیستهای اطلاعاتی است. تراژدی بزرگ «مستمره‌های اطلاعاتی» به دلیل فقدان آگاهی از اهمیت اطلاعات در کشور رخ می‌نماید و مستمره‌ها تسلیم اطلاعات نامناسبی می‌گردند که از سوی قدرتهای اطلاعاتی دخیل عرضه می‌گردد. اگر جوامع در حال توسعه هوشیار از حقایق این وضع را نپذیرند، نظام بین‌المللی ارتباطات و اطلاعات به گونه‌ای مصیبت‌بار به زیان جهان در حال توسعه نامتعادل گشته و فرایند تصمیم‌گیری در این کشورها راه نامقبول می‌پیماید و ارزیابیها نادرست صورت می‌گیرد. این جوامع از سرگردانی در راه جستجوی هویت خود تأسف می‌خورند و کاملاً خارج از عرصه رقابت برای توسعه قرار خواهند گرفت و تلاشهایشان چیزی بیش از پرتاب تیر در تاریکی نخواهد بود. ذکر این نکته موجب خشنودی است که جهان اسلام نگرش غالب عصر حاضر را دریافته و نیازهای محیط قرن بیست و یکم را پیش‌بینی کرده است. تأسیس کنگره متخصصان مسلمانی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی<sup>۱</sup>، ایجاد پایگاه بین‌المللی منابع اطلاعات‌گرایی<sup>۲</sup>، و طرح شبکه بین‌المللی اطلاع‌رسانی اسلامی<sup>۳</sup> عالی‌ترین نقطه‌های شروع در عرصه اطلاع‌رسانی‌اند. پایگاه بین‌المللی منابع اطلاعات اسلامی به عنوان پایگاهی منسجم که کلیه «افراد»، «مؤسسات»، «طرحها» و «رویدادهای» جهان اسلام را دربر می‌گیرد، طراحی شده است. انتظار می‌رود که اطلاعات مربوط به تمامی منابع بالقوه جهان اسلام از طریق پایگاه اطلاعاتی فوق‌دستیاب گشته و مالا وابستگی به جهان خارج برای حل مضامین جهان اسلام به میزان زیادی کاهش یابد. کنگره متخصصان مسلمان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی در این زمینه عرصه‌ای دائمی برای بحث و حل مسائل مربوط به اطلاع‌رسانی جهان اسلام فراهم خواهد نمود.



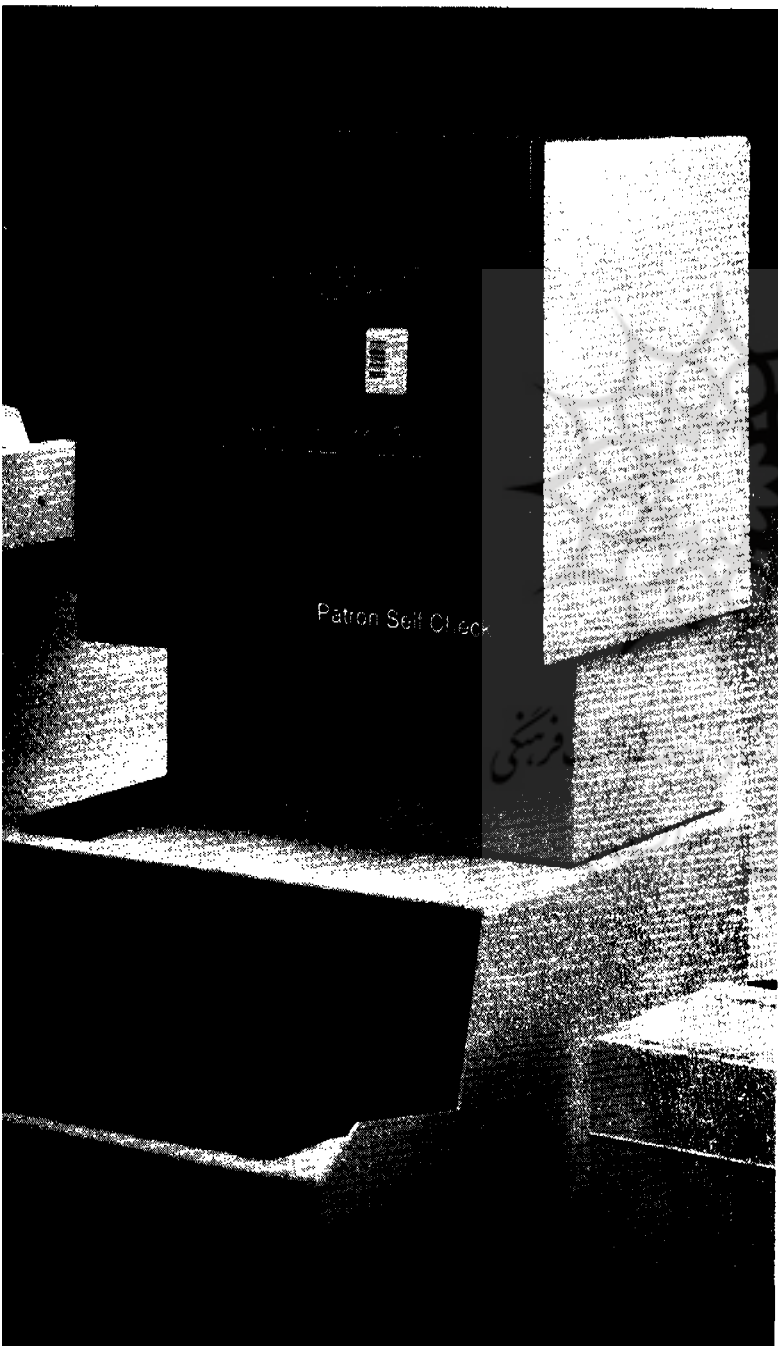
## همکاری و تبادل اطلاعات

● موجب خشنودی است که جهان اسلام نگرش غالب عصر حاضر را دریافته و نیازهای محیط قرن بیست و یکم را پیش بینی کرده است

اشتراک منابع در حوزه کتابداری و اطلاع رسانی به جهت افزایش توانایی مؤسسات شرکت کننده در ایفای وظایف اساسی یعنی تطبیق نیازهای استفاده کنندگان با منابع اطلاعاتی خود صورت می گیرد. برای هر کشور در جهان دشواریات که ادعا کند از لحاظ فراهم آوری اطلاعات متکی به خویش است. در این زمینه موانع جدی و غیر قابل تفوقی وجود دارد. همکاری میان نهادهای اطلاع رسانی در تمامی سطوح ممکن، کلید بهبود کمتی و کیفی منابع اطلاعاتی است. برنامه ریزی موفق برای این تلاش مشترک، جدا از منابع مادی، مشارکت متخصصان توانمند، مؤسسات راغب و سازمانهای مادر، ثبات جو سیاسی کشورهای شرکت کننده (در مورد اقدامات مهم بین المللی)، نظامهای سازگار عمل آوری اطلاعات و تبادل داده ها، نظامهای ارتباطی قابل اطمینان برای تحویل و انتقال اطلاعات و مهمتر از همه پذیرش روانشناختی سوومند همکاری و اشتراک منابع را می طلبد. بدون پرداختن به جزئیات قبول نظری این موضوع، اجازه بدهید به بررسی محیط اطلاعاتی جهان در عصر حاضر و نیز روشها و وسایل ایجاد پایگاه بین المللی منابع اطلاعات اسلامی و شبکه بین المللی اطلاع رسانی اسلامی - که واقعیتی است اجتناب ناپذیر - بپردازیم.

## محیط و تکنولوژی جهانی اطلاعات

رویکرد کلی اجتماعی نسبت به اطلاعات دستخوش تحولی شگرف گشته است. ارزش اطلاعات در برنامه ریزی، تصمیم گیری و مشکل گشایی به تدریج شناخته می شود. سیاستهای ملی اطلاعاتی طراحی شده و توسعه می یابند. شبکه های اطلاعاتی جایگزین نهادهای سنتی اطلاع رسانی می گردند. متخصصان تکنولوژی اطلاعات پیش بینی می کنند که تا پایان قرن بیستم پایانه های محلی متصل به شبکه های اطلاعاتی کامپیوتری جایگزین کتابخانه ها می شوند. البته چنین امری شاید بدین زودی میسر نباشد ولی بی شک در جهان صنعتی این تحول تا اندازه ای زودتر رخ خواهد داد. لیکن، تحولات تکنولوژیکی چون کامپیوتری شدن اطلاعات در کشورهای درحال توسعه به طور فزاینده ای مقبولیت یافته است. میزان اطلاعات تولید شده انبوه و غیر قابل کنترل است. کلیه خدمات اطلاع رسانی درحال گسترش است. نهادهای ملی اطلاع رسانی تأسیس می شوند. شبکه های اطلاعاتی ملی، منطقه ای و جهانی به سرعت رو به فزونی گذارده اند. شکلهای مشترک ارتباطی<sup>۴</sup> مورد قبول واقع شده اند. سیاستهای ملی، منطقه ای و بین المللی جهت تبادل نظرات در باب اطلاع رسانی روز به روز تقویت می شوند. هماهنگ سازی تحقیقات بیش از هر چیز دیگری در کانونهای بین المللی مدنظر قرار می گیرد. گروههای مختلف کارگزاران اطلاعات که پیش از این به





### اطلاعات منگی به خورش است

• برای هر کشوری در جهان دشوار است که ادعا کند از لحاظ فراهم آوری

طور مجزا فعالیت می‌کردند حال دست به دست هم داده‌اند. کتابداران، مسئولان مراکز اسناد و آرشیوها و متخصصان اطلاعات تماماً در این صحنه مشارکت دارند و هماهنگی آموزش و تعلیم در کتابداری، مطالعات آرشیوی و علم اطلاع‌رسانی نیز در شرف تحقق است.

تحولات علمی و تکنولوژیکی، ظرفیت تفکر بشر را متحول ساخته است. در مدارس، فرایندهای تدریس، آموزش و امتحان به سوی خودکار شدن پیش می‌روند. در مدارس امریکا بیش از دو میلیون کامپیوتر وجود دارد و ۹۵ درصد مدارس دارای دستگاههای ضبط نوار ویدئویی هستند. شمار پایگاههای کامپیوتری در مالزی به میزان ۳۰ درصد در سال رو به افزایش است. وسایل تفریحی چند رسانه‌ای عموماً در خانه‌ها یافت می‌شود. دستاوردهای نوین در لیزرهای فوق‌العاده قوی، ابر کامپیوترها، شبکه‌های ارتباطی با ظرفیت بالا، مدارهای مجتمع الکترونیکی پیشرفته، نیمه‌رساناهای مرکب و غیره ضبط می‌گردد. پیوند مؤثر کامپیوتر، ویدئو، لوازم ضبط صوت و تصویر که به عنوان «چند رسانه‌ای»<sup>۵</sup> شناخته شده است به محیطهای دانشگاهی راه یافته و به زودی به خانه‌ها نیز راه می‌یابد. (چند رسانه‌ای از دیسک نوری برای ذخیره نه تنها صوت، بلکه متن چاپی، تصاویر ثابت و متحرک جهت بازنمایی بر روی صفحه‌های نمایش ویدئویی استفاده می‌نماید. یک دیسک نوری قابلیت ذخیره تقریباً مقدار غیرقابل کنترلی از اطلاعات یعنی دهها

هزار عکس رنگی، همراه با متن کامل که پاسخگوی کتابخانه‌ای کوچک باشد را داراست. نوع جدیدی از نرم افزارهای کامپیوتری که «چند متنی»<sup>۶</sup> نامیده می‌شود داده‌ها را سازماندهی می‌کند تا از این طریق جستجو کننده به سهولت و بدون نیاز به نمایه یا فهرست مندرجات از موضوعی به موضوع دیگر تغییر متن دهد). دیسک فشرده نیز کتابخانه‌ها و مؤسسات اطلاع‌رسانی را مورد هجوم قرار داده است. تکنولوژیهای ارتباطات دوربرد و کامپیوتر به هم پیوسته‌اند. در واقع، امروزه تکنولوژی قوه محرک در نیل به قابلیت‌های کنترل اطلاعات است. چالشهای جهانی کلان مقیاس و شیوه‌های نوین زندگی به عنوان برآیند تحول تکنولوژیکی بروز کرده که می‌توان با اطمینان آن را سومین انقلاب صنعتی خواند. نگرانی عمده ملل آگاه تهدیدی است که از سوی خلاء تکنولوژیکی متوجه آنان است. گروههای سیاسی و اقتصادی به منظور از میان برداشتن مرزهای فنی و تضمین همکاری علمی و تکنولوژیکی بر مبنای مشارکت و تبادل اطلاعات، تشکل یافته است.

فعالتهای تحقیقاتی، اسناد مربوط به سریعترین پیشرفتها را ضبط می‌نمایند. سرمایه‌گذاری در او تحقیق و توسعه افزایش یافته است. فعالتهای عظیم تحقیقاتی در نتیجه آگاهی از اهمیت تحقیق منصف ظهور یافته‌اند و تحقیق، دیگر خاص صنایع یا

پرتال جامع علوم انسانی



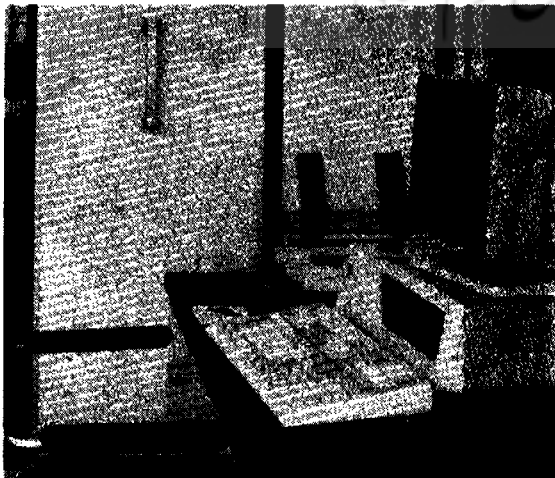
۲. استفادهٔ بهینه از اطلاعات در علوم، تکنولوژی، اقتصاد و بخش عمومی در راستای هدف اصلی توسعهٔ ملی؛
۳. فراهم‌آوری اطلاعات جهت نیازهای کنونی و طراحی خدمات و نظام‌های اطلاعاتی برای آینده؛
۴. ایجاد جوی مطلوب برای پیشبرد استفاده و دسترسی اطلاعات در مؤسسات دولتی و خصوصی؛
۵. همکاری در اشتراک منابع در سطوح ملی و بین‌المللی. وجود نظام ملی اطلاع‌رسانی خواه نظامی کاملاً متمرکز باشد یا شبکه‌ای متشکل از اجزاء مستقل؛ به شرایط بومی، امکانات اجرایی و محیط سیاسی آن بستگی دارد. در نظام فدرالی، مراکز ایالتی میان مرکز ملی و واحدهای اطلاع‌رسانی محلی ارتباط برقرار می‌سازند.

#### فعالیت‌های پیشنهادی برای نظام‌های ملی اطلاع‌رسانی

نظام ملی اطلاع‌رسانی در کشورهای اسلامی شبکه‌ای متشکل از کلیهٔ مؤسسات اطلاع‌رسانی شامل: کتابخانه‌های عمومی، دانشگاهی، آموزشگاهی، مراکز اسناد، کتابخانه‌های تحقیقاتی یا کتابخانه‌های وابسته به مؤسسات تحقیقاتی تخصصی، آرشیوها، مراکز اطلاعاتی، واحدهای اطلاعاتی صنعتی، تجاری، پزشکی، کشاورزی، علمی، تکنولوژیکی و غیره.

اهداف سازمانی نظام‌های ملی اطلاع‌رسانی عبارتند از:

۱. فراهم‌آوری، پردازش و سازماندهی منابع اطلاعاتی؛
۲. تبادل اطلاعات و منابع اطلاعاتی با واحدهای اطلاعاتی داخل کشور؛
۳. تهیهٔ فهرستگان برای کمک به همکاری‌های بین کتابخانه‌ای؛
۴. خدمات چکیده‌نویسی و نمایه‌سازی و انتشار چکیده‌نامه‌ها و نمایه‌نامه‌ها به صورت ادواری و در سطح ملی؛



دانشگاهها نیست بلکه تحت حمایت دولتها و انجمنهای منطقه‌ای به محیطی مساعد و مناسب پیشرفت دست یافته است. دست یافتن به تکنولوژی نوین و اطلاعات تحقیقی خود مسأله‌ای است، اما آنچه واقعاً مهم است به کارگیری مؤثر تکنولوژی و اطلاعات تحقیقی مذکور است. این امر مستلزم توافق، همکاری و نیروی انسانی آزموده است.

#### استراتژی همکاری

جهان اسلام باید متوجه پیشرفتهای حاصل شده در عرصهٔ اطلاعاتی جهانی باشد و به دقت استراتژی همکاری وی را پی افکند که به توفیق نهایی شبکهٔ بین‌المللی اطلاع‌رسانی جهان اسلام - که یکی از اهداف تأسیس کنگرس متخصصان مسلمان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی است - بیانجامد. این استراتژی بهره‌گیری کامل و اطلاعات برای تکامل اقتصادی، اجتماعی کشورهای اسلامی را از طریق توسعهٔ خدمات اطلاع‌رسانی جهت برنامه‌ریزی و سیاستگذاری علمی، فنی، اقتصادی تضمین می‌کند. لیکن باید متوجه این واقعیت بود که از این طرح پیشنهادی از اساس زبانی، جغرافیایی و ژئوپلیتیکی مشترکی برخوردار نیست. مسألهٔ مهمی که در این زمینه پیش روست آن است که شرکت‌کنندگان این طرح همکاری، دارای زبانهای متفاوتی هستند و در گوشه و کنار جهان - آسیای جنوب شرقی، آسیای غربی، شبه‌قارهٔ هند، افریقای شمالی، افریقای غربی، افریقای شرقی و غیره - پراکنده‌اند. میزان توسعهٔ تکنولوژیکی هریک از کشورهای مسلمان نمایانگر سطوح مختلف موفقیت آنهاست. سطح آگاهی از اهمیت اطلاعات و فعالیت‌های اطلاع‌رسانی آنان نیز متفاوت است و میزان تحقیقات در این کشورها نیز متغیر است. اما این تمایزات فی‌نفسه زمینه را برای اقدامات مشترک به منظور حذف خلاء اطلاعات و آگاهی فراهم می‌آورد. تهیهٔ منبع مالی برای این امر مهم نیز یکی دیگر از مشکلات است. امیدواریم که کشورهای اسلامی پردرآمدتر جهت یاری برادران خود در این هدف مشترک پایش نهند. این مساعدت می‌تواند به صورت طراحی نظام‌های اطلاعاتی و فراهم‌آوری تجهیزات صورت گیرد. اما هزینه دائمی فعالیت‌های کنونی به عهده کشورهای میزبان این طرح است.

توفیق هر شبکهٔ منطقه‌ای یا جهانی اصولاً به مشارکت شبکه‌های ملی اطلاعاتی هسانگ، با کارکنان کافی و طراحی مناسب، قنال و با پشتوانه بستگی دارد. از این روش شرط لازم در طرح پیشنهادی فوق این است که کشورهای اسلامی بدواً به ایجاد شبکه‌های ملی اطلاعاتی با اهداف سیاست اطلاعات ذیل اقدام کنند:

۱. دستیابی به اطلاعات مناسب جهت تصمیم‌گیری و مدیریت در بخش دولتی و خصوصی؛





● تحولت علمی و تکنولوژیکی، ظرفیت تفکر بشر را متحول ساخته است  
● سلطه اطلاعاتی به مراتب خطرناک تر از سلطه سیاسی است

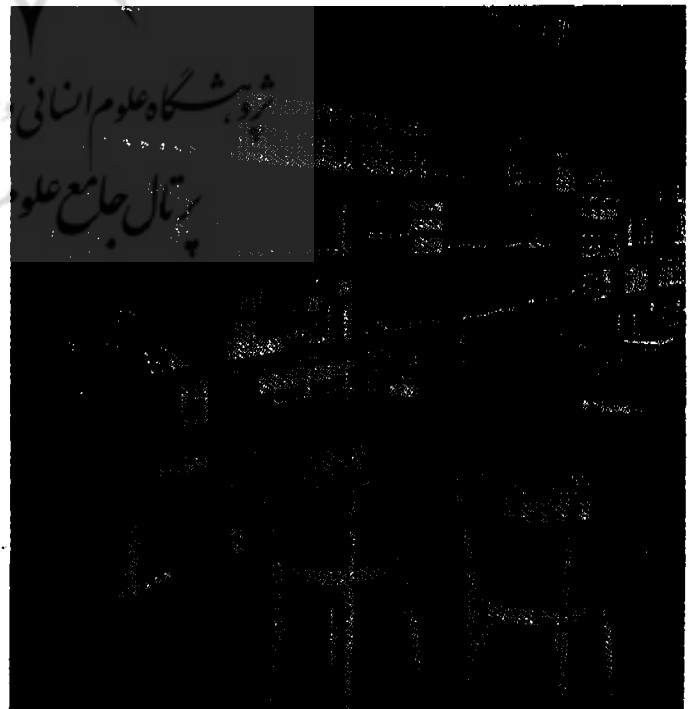
۵. ایفای نقش به عنوان مرکزی برای گردآوری، سازماندهی و اشاعه اسناد و اطلاعات محلی؛
۶. ایفای نقش به عنوان مرکزی برای گردآوری، سازماندهی و اشاعه اسناد و اطلاعات خارجی؛
۷. شناسایی نیازهای اطلاعاتی کشور و سازماندهی منابع اطلاعاتی برای تطبیق دادن آنها با نیازهای استفاده کنندگان؛
۸. کنترل کتابشناختی ملی و انتشار کتابشناسی ملی؛
۹. اشاعه اطلاعات گزیده بر مبنای مشخصات پژوهندگان؛
۱۰. به عنوان حلقه‌ای ملی در شبکه بین‌المللی اطلاع‌رسانی اسلامی جهت استفاده کامل از منابع و خدمات در راستای برآوردن نیازهای ملی و ارائه منابع ملی به شبکه فوق برای استفاده سایر اعضای شبکه.

- مسئولیت‌های نظام ملی اطلاع‌رسانی شامل موارد زیر خواهد بود:
۱. سیاستگذاری برای ایجاد شبکه شامل جزئیات فعالیتهای واحدهای مربوط؛
  ۲. ارائه رهنمودهایی برای ایجاد مراکز آموزش اطلاع‌رسانی به منظور تربیت نیروی انسانی مناسب فعالیتهای اطلاع‌رسانی؛
  ۳. ارائه توصیه‌هایی در باب تعیین اولویتهای ملی اطلاعاتی؛
  ۴. تضمین کاربرد استانداردهای بین‌المللی در نظامهای ذخیره، سازماندهی و بازیابی اطلاعات به منظور تسهیل تبادل بین‌المللی اطلاعات؛

۵. طراحی سازوکاری برای هماهنگ‌سازی تحقیقات؛
  ۶. ارتباط با ادارات دولتی برای ایجاد پشتوانه قانونی به منظور ایجاد شبکه ملی و مشارکت در سطح بین‌المللی در شبکه بین‌المللی اطلاع‌رسانی اسلامی؛
  ۷. استاندارد کردن فعالیتهای، پیشینه‌ها، و تجهیزات اطلاعاتی در سطح ملی (این اقدام شامل توسعه طرحهای رده‌بندی و نشانه‌گذاریهای فهرست‌نویسی و مانند آن نیز می‌گردد)؛
  ۸. ارائه توصیه‌هایی در زمینه معرفی و کاربرد تکنولوژی اطلاعات.
- هنگامی که کل چارچوب مفهومی شبکه بین‌المللی اطلاع‌رسانی اسلامی مشخص شود، جایگاه برخی از مسئولیتهای فوق از حلقه ملی به بالاترین حلقه یعنی شبکه بین‌المللی اطلاع‌رسانی تغییر می‌یابد، یا از طریق همکاری متقابل صورت می‌گیرد.

### پشتوانه مالی و فنی

در مورد حمایت مالی از شبکه بین‌المللی اطلاع‌رسانی اسلامی، اتحادیه عرب<sup>۷</sup>، سازمان کنفرانس اسلامی<sup>۸</sup>، بانک توسعه عرب<sup>۹</sup> و سایر سازمانهای مشابه باید از این طرح حمایت کنند لیکن، از لحاظ فنی باید به سازمانهای بین‌المللی تخصصی مانند یونسکو، مراکز آموزشی ملی و منطقه‌ای داخل و خارج جهان اسلام، ادارات تخصصی توسعه نظامهای اطلاعاتی چون مرکز بین‌المللی تحقیقات توسعه در کانادا<sup>۱۱</sup> و نظامهای اطلاعاتی موجود مانند پادیس (نظام اطلاع‌رسانی و مدارک سراسر افریقا)<sup>۱۱</sup> توسل جست (ساختار پادیس و بخش عربی آن که مسئول توسعه اصطلاحنامه عربی و ترجمه، نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی اسناد به عربی است نیز با مسائل توسعه افریقا در ارتباط است. کشورهای اسلامی افریقا در نظام اطلاعاتی پادیس مشارکت دارند. زبانهای مورد استفاده پادیس عبارتند از انگلیسی، فرانسه، عربی که به احتمال قوی زبانهای شبکه بین‌المللی اطلاع‌رسانی اسلامی خواهد بود. اخیراً دفتر منطقه‌ای برای کشورهای عربی و برنامه‌های اروپایی زیر نظر برنامه توسعه سازمان ملل<sup>۱۲</sup>، کمکی به مبلغ ۲۵۰/۰۰۰ دلار برای طرح «مشارکت کشورهای افریقای شمالی در پادیس» به تصویب رسانده است. طرح مزبور شامل فعالیتهای پادیس در الجزایر، جیبوتی، مصر، مراکش، سودان، تونس، لیبی و سومالی است. شناسایی نهادهایی که می‌توانند از لحاظ حمایت فنی مفید واقع شوند بستگی به توصیف روشن خط‌مشی، اهداف، فعالیتهای و وظایف نظام دارد.



ملزومات آموزشی برای کارکنان شبکه بین‌المللی اطلاع‌رسانی پس از آن که طرح پیشنهادی شبکه بین‌المللی اطلاع‌رسانی

ارزیابی انواع مشخص همکاری را ممکن خواهد ساخت)

### ۳. هماهنگ سازی تحقیقات

روش شناسی تحقیق، مفاهیم هماهنگ سازی تحقیقات، مسائل مربوط به اولویتهای تحقیقاتی، اشاعه اطلاعات گزیده، خدمات آگاهی رسانی جاری، تهیه مشخصات پژوهندگان، آموزش استفاده کنندگان اطلاعات، سازماندهی و نگهداری فایل‌های تحقیقات پیشین و در دست انجام (همه می‌دانند که بسیاری از پژوهشهای سودمند به دلیل فقدان هماهنگی تحقیقاتی مورد مسامحه قرار می‌گیرند. این امر منجر به تکرار تحقیقات و مآلاً اتلاف منابع انسانی و مادی می‌شود. دوره آموزشی هماهنگ سازی تحقیقات، کارکنان شبکه بین‌المللی اطلاع رسانی اسلامی را به دانش و اطلاعات فنی مناسب جهت دگرگون ساختن این وضعیت مجهز می‌نماید)

### ۴. تکنولوژی اطلاعات

توسعه تکنولوژی اطلاعات، نظامهای کامپیوتری، ابزار ذخیره و بازیابی، سیستمهای عامل، طرزای پایگاههای اطلاعاتی، برنامه نویسی و غیره، نظامهای مخابرات (تلفن، تلکس، انتقال دوربرد چاپ عکسی<sup>۱۱</sup> و غیره)، تکثیر، روشهای دیداری-شنیداری، تحلیل و طرزای نظامهای اطلاعاتی (این دوره آموزشی نیز نیازمند تحقیق در مورد کاربرد تکنولوژی فعلی در جهان اسلام است تا بتوان نظامهای سازگار را به سهولت توصیه کرد و به کار گرفت. در این زمینه می‌توان از تجربیات مراکش و تونس سود

اسلامی مورد قبول واقع شد، نخستین مرحله اجرایی - با امان نظر به روش شناسی سیستمی - تکیه بر آموزش کارکنان خواهد بود. توفیق شبکه فوق عمدتاً بسته به کارکنان توانمند آموزش دیده برای امور شبکه است. لازم است نهادهای آموزشی مربوط در داخل و خارج جهان اسلام شناسایی شوند. اهداف آموزشی باید بر بنیاد ویژگیهای شبکه مذکور تعیین شده و شرایط آموزش با توانمندی لازم برای ایفای این نقش متناسب باشد. بنابراین عامل تعیین کننده در برنامه درسی، عامل متناسب است. از این رو در مورد شبکه بین‌المللی اطلاع رسانی اسلامی اجزای آموزشی ذیل برای مدیریت نظامهای اطلاعات به عنوان شرط اساسی توصیه می‌شوند. به هر روی، این توصیه حداقل استاندارد دانشگاهی کارکنان مورد نیاز گروههای مختلف شغلی را نادیده نمی‌انگارد. در مورد برنامه منظم و ثابت در این زمینه باید گفت که این اجزاء تشکیل دهنده بخشی از برنامه‌های درسی هستند. لیکن، برای تشکیل دوره‌های کوتاه مدت یا سمینارهایی در مورد هر یک از اجزاء فوق، ایجاد سازوکاری در سطح منطقه‌ای نیز ضروری می‌نماید.

### ۱. مدیریت کتابخانه‌ها و نظامهای اطلاع رسانی

اصول و فنون مدیریت؛ ارتباطات انسانی؛ انواع کتابخانه‌ها - دانشگاهی، تخصصی، آموزشگاهی، عمومی، ملی و غیره - و دیگر نهادهای اطلاع رسانی شامل آرشیوها، مراکز اسناد و نظامهای اطلاعاتی؛ مکانیزه و خودکار کردن خدمات کتابخانه‌ای؛ مدیریت مدارک؛ حفاظت و نگهداری منابع کتابخانه‌ای شامل مواد دیداری-شنیداری؛ پژوهش در مورد استفاده کنندگان؛ سازماندهی اطلاعات؛ مدیریت و بازیابی نموداری<sup>۱۲</sup>؛ ساختمانی و تجهیزات کتابخانه؛ آمار برای مدیریت؛ تجارت کتاب؛ همکاری کتابخانه‌ها؛ امانت بین کتابخانه‌های وابزارهای اشتراک منابع؛ انجمن‌های کتابداری با مدیریت و اداره آرشیوها.

### ۲. نیازهای اطلاعاتی جهان اسلام

وضعیت فعلی فعالیت اطلاع رسانی در کشورهای اسلامی؛ نیازهای اطلاعاتی کنونی و آتی برای توسعه اجتماعی-اقتصادی جهان اسلام؛ گروههای استفاده کننده اطلاعات؛ جستجو برای اطلاعات مورد نیاز برنامه ریزی توسعه؛ بررسی نهادهای اطلاع رسانی چون کتابخانه‌ها، مراکز اسناد، آرشیوها، بایگانیها، مؤسسات تحقیقاتی و سازمانهای اطلاع رسانی از کشورهای منتخب؛ بررسی تطبیقی نهادهای اطلاع رسانی، کنترل کتابشناختی ملی و جهانی؛ مقررات و اسبازی قانونی و دیگر مسائل قانونی مربوط به اطلاع رسانی (ابتدای این دوره آموزشی نیازمند تحقیقات گسترده‌ای در مورد معلمان و دانشجویان است، اما این امر به ایجاد متون مربوط کمک خواهد کرد و بررسی و





● رده‌بندی دهنده دیوبندی به عربی ترجمه و به مراکز اطلاع‌رسانی جهان عرب نیز توزیع شده است  
● امروزه تکنولوژی قوه محرک در نیل به قابلیت‌های کنترل اطلاعات است

جست. سازمان علمی فرهنگی آموزش اتحادیه عرب (آلکسو)<sup>۱۵</sup> نیز در این زمینه تجربه کافی دارد.

#### ۵. استانداردهای اطلاعات

سازمانهای بین‌المللی مسئول استاندارد اطلاعات، وضعیت کنونی استانداردسازی اطلاعات، شکل‌های مشترک ارتباطی جهت تبادل اطلاعات کتابشناختی، استانداردسازی شیوه‌های تکثیر، نشر و کتابداری (سازمان علمی فرهنگی آموزش اتحادیه عرب در این زمینه گام‌های مؤثری برداشته است. رده‌بندی دهنده دیوبندی به عربی ترجمه و به مراکز اطلاع‌رسانی جهان عرب نیز توزیع شده است؛ فهرست از عنوانهای سرموضوعی تهیه شده است، دوره‌های آموزشی کوتاه مدت افراد شاغل در مراکز اسناد و اطلاع‌رسانی در جهان عرب با هدف استاندارد کردن فعالیت مراکز اطلاع‌رسانی این کشورها تشکیل یافته است). این حوزه نیز شامل تهیه و انتشار ابزارهایی چون طرح‌های رده‌بندی برای موضوعات اسلامی، قواعد فهرست‌نویسی در مورد اسامی اسلامی، سرعنوانهای موضوعی برای موضوعات اسلامی و غیره می‌گردد. در سال ۱۹۷۴ زمانی که مدیر کتابخانه‌های بنیاد همدرد<sup>۱۶</sup> (دردهلی نو) بودم در تهیه طرح رده‌بندی کتابخانه‌ای مربوط به اسلام و حوزه‌های وابسته مشارکت داشتم. این طرح منتشر شد و در اختیار کتابخانه‌های جهان اسلام قرار گرفت. پیشنهادات دریافت گردید و طرح اولیه را مورد بازنگری قرار دادم. همچنین یادداشتهایی در مورد بازتاب‌های کتابداران نوشته و نمایه‌ای از طرح مذکور را در سال ۱۹۷۶ - که در افریقا بودم - تهیه کردم. مشخص نیست که آیا ویرایش دوم این طرح منتشر و توزیع شده است یا نه. کنگره متخصصان مسلمان علوم کتابداری اطلاع‌رسانی باید به طور جدی در مورد کمک به طرح‌هایی از این دست تأمل کند.

#### ۶. خدمات و نظام‌های اطلاع‌رسانی در حوزه‌های خاص

این دوره آموزشی می‌تواند تدریجاً بر مبنای نیازهای منطقه جغرافیایی، گروه‌های مورد نظر و نیازهای شبکه بین‌المللی اطلاع‌رسانی اسلامی توسعه یابد. حوزه‌های مورد نظر می‌تواند علوم، تکنولوژی، توسعه، کشاورزی، تجارت، صنعت و غیره باشد. ممکن است اجزای پیشنهادی فوق جامع نباشد لیکن نمایانگر نظرگاهی برای تأکید بر ضرورت آموزش مناسب تواند بود.

#### اقدام مقدماتی

هنگامیکه چارچوب مفهومی شبکه بین‌المللی اطلاع‌رسانی مورد بحث قرار می‌گیرد، یافتن روشها و وسایل اجرای طرح‌های تحقیقاتی مشخص در کشورهای اسلامی به عنوان نخستین گام، ضروری و حیاتی است. هر کشوری می‌تواند این طرح‌های پژوهشی

را در زمینه‌های زیر به کار گیرد:

الف. کنترل کتابشناسی و فعالیتهای کتابشناختی ملی؛

ب. بررسی تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات؛

ج. مراکز آموزش اطلاع‌رسانی؛

د. قوانین مربوط به اطلاعات؛

هـ. نهادهای اطلاع‌رسانی شامل آرشیوها و مراکز اسناد؛

و. نشر و تجارت کتاب؛

ز. بررسی نیازهای اطلاعاتی.

در صورت تحقق این طرحها، اطلاعات پایه به عنوان بنیانی

قوی برای ایجاد شبکه‌ای کارآمد فراهم خواهد آمد.

#### یادداشتها:

• این مقاله ترجمه‌ای است از:

S.A.H. Abidi, "Basic training needs and cooperation for information network in the Muslim world" in *The Third Congress of Muslim Librarians and Information Scientists COMLIS. III. Turkey: Ministry of Culture, 1989, pp. 535-544.*

1. Congress of Muslim Librarians and Information Scientists (COMLIS)
2. International Islamic Information Resources Database (IIIR)
3. International Muslim Information Network (IMIN)
4. Common Communication Formats (CCF)
5. Hypermedia
6. Hypertext
7. Arab League
8. Organization of Islamic Conference
9. Arab Development Bank
10. International Development Research Center of Canada
11. PADIS (Pan African Documentation and Information System).
12. United Nations Development Programm Regional Bureau for Arab States and European Programmes
13. Graphic Retrieval
14. Telefacsimile
15. Arab League Educational, Cultural & Scientific Organization (ALECSO)
16. Hamdard Foundation.